

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

Κωνσταντῖνος Χολέβας
Πολιτικός Ἐπιστήμων

Δέν εἶμαι Μικρασιάτης. Εἶμαι Μακεδόν μέ γηγενεῖς καταβολές καί εἶμαι ὑπερήφανος γιά τήν καταγωγή μου. Ὅμως αἰσθάνομαι ὅτι ἐμεῖς οἱ Μακεδόνες ὀφείλομε πολλά στούς Μικρασιάτες. Διότι ἤλθαν διωγμένοι, ταλαιπωρημένοι, ξεριζωμένοι μετά τό 1922 καί ἀναζωογόνησαν πνευματικά καί οἰκονομικά τόν χῶρο τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Μᾶς ἔφεραν τά λείψανα τῶν Ἁγίων τῆς Μικρασίας, πολλά ἐκ τῶν ὁποίων φυλάσσονται σήμερα στήν Μακεδονική γῆ. Καί μαζί μέ αὐτή τήν ἱερά παρακαταθήκη μᾶς ἔφεραν τά ἑλληνορθόδοξα ἔθιμά τους καί τήν βαθειά ριζωμένη Ὁρθόδοξη πίστη τους. Ἄς εὐχηθοῦμε οἱ Ἅγιοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νά εὐλογοῦν καί σήμερα τά παιδιά καί τά ἐγγόνια τῶν προσφύγων, νά τά καθοδηγοῦν σέ ἔργα εἰρηνικά καί δημιουργικά καί νά τούς ἐμπνέουν πάντα νά μήν ξεχνοῦν τίς ἀλησμόνητες πατρίδες τῆς Μικρασίας καί τοῦ Πόντου.

Ποιά εἶναι ἡ Μικρά Ἀσία καί ποιές εἶναι οἱ ἑλληνορθόδοξες ρίζες της; Γράφει σχετικά στό περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ τοῦ Δεκεμβρίου 2002 ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καισαριανῆς κ. Δανιήλ:

"Ὡς Μικράν Ἀσίαν γνωρίζομεν τήν γῆν τῶν πατέρων μας, ἡ ὁποία γεωγραφικῶς εἶναι μία μεγάλη χερσόνησος τῆς Ἠπείρου τῆς Ἀσίας. Περιβάλλεται ἀπό τόν Εὐξείνιον Πόντον καί τήν Προποντίδα, τό Αἰγαῖον Πέλαγος καί τήν Μεσόγειον Θάλασσαν καί ἀνατολικῶς ἐκτείνεται ἕως τῶν ποταμῶν Τίγρητος καί Εὐφράτου. Συνορεύει μέ τρεῖς Ἠπείρους, τήν Εὐρώπην, τήν Ἀσίαν καί τήν Ἀφρικήν. Ἔχει δέ ἕκτασιν 530.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Τήν ἑλληνικότητα αὐτῆς μαρτυροῦν τά ἐρεῖπια τῶν 356 Ἑλληνικῶν Πόλεων, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν φανερόν τό εὖρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τήν Μικράν Ἀσίαν.

Εἰς τήν Λυκίαν, Παμφυλίαν καί τήν Πισιδίαν	95 πόλεις
Εἰς τήν Λυκαονίαν, Ἰσαυρίαν καί Κιλικίαν	82 πόλεις
Εἰς τήν Φρυγίαν καί Γαλατίαν	61 πόλεις
Εἰς τήν Βιθυνίαν, Παφλαγονίαν καί Πόντον	34 πόλεις
Εἰς τήν Ἰωνίαν, Λυδίαν καί Καρίαν	84 πόλεις

Συνολικῶς ἔχουν καταγραφῆ 7.000 οἰκισμοί μέ ἑλληνικά ὀνόματα καθ' ἅπασαν τήν Μικράν Ἀσίαν..... Εἰς τήν Μικράν Ἀσίαν κατά τό 1922 ὑπῆρχαν 20 Ἱεραί Μητροπόλεις. Αἱ Νικομηδείας, Χαλκηδόνος, Προύσσης, Ἡλιουπόλεως, Θυατείρων, Ἐφέσου, Νικαίας, Κρήνης (Τσεσμέ), Προικονήσου, Κυδωνιῶν, Φιλαδελφείας, Πισιδίας, Ἰκονίου, Καισαρείας, Ἀγκύρας, Ἀμασειας, Νεοκαισαρείας, Χαλδαίας, Κυζίκου-Δαρδανελλίων".

Οἱ Χριστιανικές καταβολές τῆς Μικρασιατικῆς γῆς ἀποδεικνύονται ἀπό τά ὀνόματα τῶν 7 Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου (Ἐφεσος, Σμύρνη, Πέργαμος, Λοδίκεια, Σάρδεις, Φιλαδέλφεια, Θυάτειρα) καί ἀπό τήν ἴδρυση χριστιανικῶν κοινοτήτων ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἀπόστολο Παῦλο. Μεγάλες Οἰκουμενικές

Σύνοδοι έλαβαν χώρα στην Μικρασιατική γη και συγκεκριμένα τό 325 μ.Χ. στη Νίκαια, τό 451 μ.Χ. στην Χαλκηδόνα .

Τήν γη αυτή άγίασαν μέ τό αίμα τους ή μέ τόν όσιακό βίο τους και τήν διδασκαλία τους μεγάλες μορφές τής Όρθοδόξου Έκκλησίας μας. Ήδη από τόν 2ο μ.Χ. αιώνα ή έλληνοκατοικημένη Μικρά Ασία γίνεται τόπος μαρτυρίου για πολλούς Χριστιανούς πού κατεδιώκοντο από τήν ειδωλολατρική Ρωμαϊκή έξουσία. Κορυφαίος μεταξύ αυτών ό Άγιος Πολύκαρπος, Επίσκοπος Σνμύρνης, του οποίου τό μαρτύριο τοποθετείται μεταξύ του 156 μ.Χ. και του 168 μΧ. Από τόν 3ο Τόμο τής Βιβλιοθήκης Έλλήνων Πατέρων και Έκκλησιαστικων Συγγραφέων (ΒΕΠΕΣ) καταγράφουμε τίς τελευταίες στιγμές του:

Όχλος αντιχρίστων ώρύεται τήν ώρα πού δικάζει τόν Άγιο ό Ανθύπατος Στάτιος Κοδράτος. Ζητούν τήν θανάτωση του Πολυκάρπου. Τήν στιγμή εκείνη φωνή Κυρίου άκούεται από τόν ουρανό και ένθαρρύνει τόν υπερήλικά Επίσκοπο. "Ίσχυε, Πολυκαρπε και άνδρίζου". Ό Ανθύπατος του ζητεί νά άπαρνηθει τόν Χριστό για νά σώσει τήν ζωή του. Και ό "πάνυ γηραλέος" Επίσκοπος του άπαντά: "Ογδοήκοντα και έξ έτη δουλεύω αυτώ και ουδέν μέ ήδίκησεν, και πώς δύναμαι βλασφημησαι τόν Βασιλέα μου, τόν σώσαντά με". Ό Ανθύπατος τόν φοβερίζει ότι θά τόν ρίξει στην φωτιά. Ήρεμος ό Άγιος άπαντά: "Μέ φοβερίζεις μέ τή φωτιά, πού ανάβει για μία στιγμή και σβήνει. Δέν ξέρεις τήν φωτιά τής μέλλουσας κρίσης και τής αιωνίου κολάσεως πού περιμένει τούς άσεβεις. Κάνε αυτό πού θέλεις! Μήν άργεις! "

Ό Ανθύπατος έξοργισμένος από τήν θαρραλέα άπάντηση του Πολυκάρπου προστάζει τόν κήρυκα και εκείνος έρεθίζει τά πλήθη πού ξεχύνονται, μαζεύουν ξύλα, ανάβουν φωτιά. Δένουν τά χέρια του σεβασμίου γέροντος και τόν ρίχνουν στη πυρά. Τότε γίνεται τό θαύμα! Οί φλόγες τής φωτιάς κάνουν καμπύλες, παρακάμπτουν τό σωμα του Πολυκάρπου. Ό Ανθύπατος άπορεί, φοβάται. Καταλαβαίνει τήν μεγάλη προσβολή πού τόν περιμένει και διατάσσει τούς στρατιώτες νά τρυπήσουν μέ τά ξίφη τους τό σωμα του Άγίου. Από τό αίμα του σβήνει ή φωτιά. Αλλά ή ψυχή του Άγίου ήδη έχει άνέβει στον ουρανό. Και τό νεκρό σωμα , όμως, τό φοβούνται οί ειδωλολάτρες. Γι αυτό ό Ανθύπατος προστάζει νά τό κάψουν. Κάποιοι θαρραλέοι Χριστιανοί έτρεξαν και πρόλαβαν νά συλλέξουν μερικά από τά λείψανα του Άγίου, τά όποια διασώζονται μέχρι σήμερα και θαυματουργούν. Η Έκκλησία μας τιμά τήν μνήμη του στις 23 Φεβρουαρίου.

Μικρά Ασία είναι και ό Πόντος. Γι αυτό αξίζει νά στρέψουμε τό νοϋ μας στην ιερά μνήμη του Άγίου Ευγενίου του Τραπεζουντίου, ό όποιος έμαρτύρησε στις 21 Ιανουαρίου 292 μέ διαταγή του τοπικού άρχοντος Λυσία. Η τιμή του καθιερώθηκε επί των Αυτοκρατόρων Μεγάλων Κομνηνων και έτιμάτο στην Τραπεζούντα όπως έτιμάτο και ό Άγιος Δημήτριος στην Θεσσαλονίκη. Ό Ναός του στον όμώνυμο λόφο έξω από τά τείχη περιείχε τό σπήλαιο όπου συνελήφθη από τούς δημίους του. Τό σπήλαιο άνεκαλύφθη στους νεωτέρους χρόνους (1898) από τόν λόγιο εκπαιδευτικό Ματθαίο Παρανίκα μέσα σε καπνοχώραφα. Τά χαριτόβρυτα ιαματικά λείψανά του προσεκυνοϋντο από τόν λαό, αλλά και από ευσεβεις αυτοκράτορες όπως ό Βασίλειος Β'. Τό μαρτύριο του Άγίου Ευγενίου έγραψε τόν ΙΑ' αιώνα ό Πατριάρχης

Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ Ξιφιλῖνος μαζί μέ τό μαρτύριο τῶν Ἁγίων Κανιδίου, Οὐαλεριανοῦ καί Ἀκύλα, οἱ ὁποῖοι ἀποκεφαλίσθηκαν τήν ἴδια ἡμέρα μέ τόν Εὐγένιο.

Κάθε Μάρτιο μέσα σέ τέσσερις ἡμέρες τιμοῦμε τή μνήμη πολλῶν Μικρασιατῶν μαρτύρων. Στίς 9 Μαρτίου τιμοῦμε τούς 40 μάρτυρες τῆς Σεβαστείας πού θανατώθηκαν μέσα στά παγωμένα νερά τῆς λίμνης ἐπί αὐτοκράτορος Λικινίου. Ὅμως στίς 6 Μαρτίου τιμοῦμε τούς 42 μάρτυρες τούς ἐν Ἀμορίῳ. Θά μείνουμε λίγο περισσότερο στήν ἱστορία τους, διότι ἀποτελεῖ τό προοίμιο τῶν νεομαρτύρων τῆς Τουρκοκρατίας. Δέν θανατώθηκαν ἀπό Ρωμαίους εἰδωλολάτρες, ἀλλά ἀπό Ἀραβες Μουσουλμάνους τό 845 μ.Χ. Ἦσαν ἀξιωματικοί τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ στήν πόλη Ἀμόριο, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καί γενέτειρα Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Τό 838 οἱ Σαρακηνοί Ἀραβες κατέλαβαν τήν πόλη κί ἔσφαξαν 4.000 Χριστιανούς. Οἱ 42 ἀξιωματικοί κρατήθηκαν ἐπί 7 χρόνια στή φυλακή καί ἐπιέζοντο συνεχῶς νά ἀλλαξοπιστήσουν. Ὅπως μᾶς διηγεῖται τό κείμενο τοῦ μοναχοῦ Εὐωδίου οἱ 42 φυλακισμένοι ἔψαλλαν συνεχῶς τόν Ψαλμό τοῦ Δαυίδ "οὐ μή ἀποστῶμεν ἀπό σοῦ, ἀλλ' ἔνεκεν σοῦ θανατούμεθα ὄλην τήν ἡμέραν". Οἱ φύλακές τούς ἐχλεύαζαν λέγοντας ὅτι τήν ἐποχή ἐκείνη μία γυναίκα κυβερνοῦσε τό Βυζάντιο: "Τυνή γάρ τῆς Ρωμανίας σήμερον βασιλεύει". Παρά τίς πιέσεις οἱ στρατιωτικοί αὐτοί ἔμειναν πιστοί καί στήν Πίστη καί στήν Πατρίδα καί τελικῶς θανατώθηκαν ἀπό τούς ἀλλόθρησκους κατακτητές τῆς πόλεως. Ὁ προαναφερθεῖς Εὐώδιος τούς ὀνομάζει "τρισαριστεῖς", δηλαδή ἀριστεύσαντες τρεῖς φορές. Πρῶτον διότι δέν προσεχώρησαν στήν εἰκονομαχία, δεύτερον διότι ἔμειναν πιστοί στόν Χριστό καί τρίτον διότι δέν πρόδωσαν τήν πατρίδα τους. Βλέπουμε ἤδη τήν ἐποχή ἐκείνη νά διαμορφώνεται ἡ σταθερή ἑλληνορθόδοξη ἀντίληψη ὅτι ὅποιος ἐγκαταλείπει τήν Ὁρθοδοξία - ἐκουσίως ἢ διά τῆς βίας- χάνεται καί γιά τόν Ἑλληνισμό. Μία ἀντίληψη πού ἔγινε πλέον βίωμα καί συνείδηση στούς Ρωμηούς ἐπί Τουρκοκρατίας σέ ὅλα τά ὑπόδουλα ἑλληνικά ἐδάφη καί περισσότερο στήν Μικρά Ἀσία.

Κεντρική θέση, κυριολεκτικά καί μεταφορικά, στήν Μικρασιατική γεωγραφία καί ἱστορία κατέχει ἡ Καππαδοκία. Ἐκεῖ γεννήθηκαν ἢ ἔδρασαν σπουδαῖες μορφές τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἡ Ἁγία Νίνα πού ἐκχριστιάνισε τήν Γεωργία τοῦ Καυκάσου, ὁ Ἅγιος Θεοδόσιος ὁ Κοινοβιάρχης, ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Τροπαιοφόρος, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στήν Καππαδοκία καί μαρτύρησε στά τέλη τοῦ 3ου αἰῶνος μ.Χ. στήν Παλαιστίνη, ἡ Ἁγία Εἰρήνη Χρυσοβαλάντου, ὁ Ἅγιος Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου, ὁ Ἅγιος Βλάσιος, ὁ Ἅγιος Ζήνων καί πολλοί ἄλλοι. Ἀπό τόν 7ο αἰῶνα μ.Χ. ἡ Καππαδοκία καθίσταται μεγάλο κέντρο μοναχισμοῦ καί ἀσκήσεως. Στήν κοιλδα τῶν Κοράμων -σημερινό Γκιόρμε- βλέπει ὁ σύγχρονος ἐπισκέπτης τίς τρύπες καί τίς σπηλιές πού προσέφερε ἡ ιδιόμορφη γεωλογική διαμόρφωση γιά τήν ἀσφαλῆ ἐγκαταβίωση τῶν Ὁρθοδόξων ἀσκητῶν. Γιά τό ἑλληνορθόδοξο Βυζαντινό Κράτος, τήν Ρωμανία ὅπως τό ἀναφέρουν τά κείμενα τῆς ἐποχῆς, ἡ Καππαδοκία ἦταν ἀκριτική, μεθοριακή, περιοχὴ καί ἐπί αἰῶνες δεχόταν τά πρῶτα κύματα τῶν Ἀραβικῶν ἐπιθέσεων. Ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ θρύλος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα καί ὁ κύκλος τῆς ἀκριτικῆς ἐπικῆς ποιήσεως.

Ἡ κορυφαία πάντως στιγμή τῆς Καππαδοκίας ἦταν ὁ Δ' αἰῶνας, ὅταν γεννήθηκαν καί ἀνδρώθηκαν ἐκεῖ τρεῖς διακεκριμένοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ο Μέγας Βασίλειος, Επίσκοπος Καισαρείας, ο αδελφός του Γρηγόριος, Επίσκοπος Νύσσης, και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος από την Ναζιανζό, που ανεδείχθη Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Σήμερα οι μελετητές του συγγραφικού έργου τους τους θεωρούν, μαζί με τον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο που γεννήθηκε στην Αντιόχεια της τότε ελληνιστικής Συρίας, ως τους Χριστιανούς Πατέρες, οι οποίοι τόνισαν την αξία της ελληνικής παιδείας και βοήθησαν στην δημιουργική συνάντηση Χριστιανισμού και Ελληνισμού. Χαρακτηριστική είναι η προτροπή του Βασιλείου στους νέους να μελετούν τα αρχαία κείμενα, όπως αναλύεται στην επιστολή του "Πρός τους νέους όπως αν έξ Ελληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων". Επίσης έχει μείνει κλασική ή ακόλουθη φράση του Γρηγορίου του Θεολόγου από τον Ἐπιτάφίό του προς τον Μέγα Βασίλειο όπου τονίζει την αξία της μορφώσεως όχι μόνο μέ τα Χριστιανικά κείμενα αλλά και μέ τα "ἔξωθεν", δηλαδή τα αρχαιοελληνικά. "Οἶμαι πᾶσιν ἀνωμολογήσθαι τῶν νοῦν ἐχόντων, παιδεύσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τό πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τήν εὐγενεστέραν καί ἡμετέραν.....ἀλλά καί τήν ἔξωθεν"!

Αὐτή τήν παράδοση τῆς Ἑλληνορθόδοξης παιδείας διετήρησε ἡ Μικρά Ἀσία καί μέχρι τήν καταστροφή τοῦ 1922. Εἶναι χαρακτηριστική ἡ σύσταση τοῦ τότε Μητροπολίτου Σμύρνης και μετέπειτα Ἁγίου καί Ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου Ε', ὁ ὁποῖος ἔγραφε τό 1819 πρὸς τά σχολεῖα τῆς Σμύρνης: "Οἱ διδάσκαλοι νά ἀναδεικνύωσιν τοὺς μαθητιῶντας Χριστιανούς ἐλληνίζοντας τὰς φράσεις καί Ἑλληνας χριστιανίζοντας τὰ δόγματα, τὰ ἦθη καί τοὺς τρόπους". Μέ αὐτό τό ἐκπαιδευτικό ἰδεῶδες, Ἑλληνική γλῶσσα καί γραμματεία, Χριστιανική Πίστη καί ἠθική, ἐπιβίωσαμε ἐπὶ αἰῶνες κάτω ἀπὸ ποικίλες δουλεῖες. Μήπως σήμερα πού εἴμαστε ἐθνικῶς ἐλεύθεροι κινδυνεύουμε νά χάσουμε τήν ταυτότητά μας ἀπεμπολῶντας τήν Ἑλληνορθόδοξη παράδοση στό ὄνομα ἀμφιβόλων καί ξενόφερτων δῆθεν "προοδευτισμῶν";

Ο Μικρασιατικός Ἑλληνισμός διετήρησε τήν ταυτότητά του μέσω τῆς Ἐκκλησίας του. Στήν Καππαδοκία ἐπὶ Τουρκοκρατίας 18 ἑλληνικά χωριά γύρω ἀπὸ τὰ Φάρασα ἀναγκάσθηκαν νά τουρκοφωνήσουν, ἀλλά ἀποφάσισαν νά κρατήσουν τήν Ὀρθόδοξη Πίστη. Μιλοῦσαν τουρκικά, ξέχασαν τὰ ἑλληνικά, καί ἡ μόνη τους ἐπαφή μέ τήν γλῶσσα τῶν πατέρων τους ἦταν ἐπὶ αἰῶνες ἡ Θεῖα Λειτουργία, ἡ ὁποία ἐτελεῖτο στά ἑλληνικά. Οἱ Ὀρθόδοξοι τουρκόφωνοι Καππαδόκες, γνωστοί καί ὡς καραμανλῆδες, διέσωσαν τήν ἐθνική τους συνείδηση χάρις στήν Ὀρθοδοξία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ἐκ Φαράσων, ὁ Χατζηεφέντης ὅπως τόν ἔλεγον, ὁ ὁποῖος ἐκοιμήθη τό 1924 σαράντα ἡμέρες μετὰ τήν ἀναγκαστική ἀφιξή του στήν Ἑλλάδα.

Τήν χορεία τῶν Ἁγίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συμπληρώνουν οἱ Ἐθνοἱερομάρτυρες Ἐπίσκοποι πού μαρτύρησαν τό 1922 ἀρνούμενοι νά ἐγκαταλείψουν τό ποιμνίό τους. Δηλαδή ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος, ὁ Κυδωνιῶν Γρηγόριος, ὁ Μοσχονησιῶν Ἀμβρόσιος, ὁ Ἰκονίου Προκόπιος καί ὁ Ζήλων Εὐθύμιος, ὁ ἥρωας τοῦ Ποντιακοῦ ἀγῶνος. Ἀπὸ τουρκόφωνους Ἑλληνες Μικρασιάτες τοῦ Ἰκονίου γεννήθηκε ὁ Ἐπίσκοπος Γρεβενῶν Αἰμιλιανός Λαζαρίδης, ὁ ὁποῖος φονεύθηκε τό 1911 ἔξω ἀπὸ τὰ Γρεβενά στό πλαίσιο

τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Δέν ἀναγνωρίσθηκε ὡς Ἅγιος, ἀλλά ὁ τίτλος τοῦ Ἐθνομάρτυρος τοῦ ἀνήκει ἐπαξίως.

Ἐμεῖς σήμερα πρέπει μέ κάθε εὐκαιρία νά τιμοῦμε τούς Ἁγίους καί τήν Ἑλληνορθόδοξη παράδοση τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τοῦ Πόντου. Δηλώνουμε δέ πρὸς κάθε κατεύθυνση ὅτι ἐπιθυμοῦμε τήν εἰρήνην μέ τούς γείτονες, ὄχι ὅμως εἰς βάρος τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Ζητοῦμε τήν πλήρη ἀναγνώριση τῆς Μικρασιατικῆς καί Ποντιακῆς γενοκτονίας καί τραγουδοῦμε τόν ποντιακό θρῆνο τῆς Ἀλώσεως πού μᾶς διδάσκει ὅτι: "Ἡ Ρωμανία κι ἂν πέρασε, ἀνθεῖ καί φέρει κι ἄλλο". Γένοιτο!

Κ.Χ. (ὁμιλία στὰ ΠΟΛΥΚΑΡΠΕΙΑ τῶν Σεργῶν στίς 26/2/2005)